

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Иван Русчев, д. н.,
професионално направление 3.6 Право
научна специалност гражданско и семейно право
Юридически факултет, СУ „Св. Климент Охридски”,

дадена по конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право (гражданско процесуално право), Магистърски факултет, Департамент „Право“, обявен в ДВ бр. 94/10.11.2023 г.

Уважаеми колеги, членове на научното жури,

На основание Решение №4/19.12.2023г. на Академичния съвет на НБУ е издадена Заповед №3-РК-78/21.12.2023. на неговия Ректор, с която е назначено научно жури по обявения в ДВ бр. 94/10.11.2023 г конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 3.6. Право (Гражданско процесуално право) Магистърски факултет, Департамент „Право“, В тази връзка е издадена и Заповед 3-РК-86/23.01.2024 г. на Ректора на НБУ, с която съм определен да изготвя рецензия по този конкурс, в който единствен кандидат е доц. д-р Тодор Панайотов Коларов, д.н., от Катедра Гражданскоправни науки на Департамент Право, НБУ.

На основание чл.29а от ЗРАСРБ, чл.62, ал. 2 и ал. 4 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Наредбата за развитието на академичния състав в НБУ **представям рецензията си по обявения конкурс, респ. – по научните приноси на представените трудове и наукометричните критерии на единствения кандидат в него.**

Следвайки образеца за структура на рецензия/становище по конкурс за заемане на академичните длъжности доцент и професор в НБУ, предвиден в неговата Наредба за развитието на академичния състав, на първо място излагам своята

I. Оценка за съответствие с минималните национални изисквания и изискванията на Новия български университет

От представените в настоящата процедура писмени доказателства е видно, че единственият кандидат в конкурса доц. Тодор Панайотов Коларов значително надхвърля минималните национални изисквания за научната и преподавателската дейност, определени в чл. 26 ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ, както и на допълнителните изисквания, заложиени в цитираната Наредба за развитие на академичния състав на Новия български университет, съгласно Таблица на показателите по откриване на процедура за обявяване на конкурс за заемане на академичната длъжност професор в професионално направление 3.6. Право.

Кандидатът завършва с магистърска степен специалността „право“ в ЮФ на СУ „Св. Кл. Охридски“ (1998 г.), придобива ОНС „доктор“ по международно публично право в ПУ „Паисий Хилендарски“ (2012 г.) и научната степен „доктор на науките“ в професионално направление 9.1. „Национална сигурност“ в НБУ (2018 г.). В продължение на повече от тринадесет години преподава широк кръг правни дисциплини на различни академични длъжности във ВУ: главен асистент по „право на ЕС“ в Пловдивския университет (ПУ) „Паисий Хилендарски“ (2012-2017 г.); гост-преподавател, а впоследствие – избран за доцент по гражданско процесуално право във Варненския свободен университет (2011-2014 г.); доцент по гражданско процесуално право в НБУ и хоноруван доцент по дисциплините „международно публично право“ и „противодействие на организираната престъпност и корупцията“ в Американския университет в България.

Доц. Коларов натрупва значителен опит в администрирането на учебния процес като ръководител на Департамент „Национална и международна сигурност“ (ДНМС) в НБУ. Силно впечатлява опитът му на действащ адвокат, юридически съветник и консултант към множество международни организации, ръководител/участник в значителен брой управлявани от тях проекти: към Съвета на Европа; към Агенцията на Европейския съюз (ЕС) за обучение в областта на правоприлагането; като председател на Регионалната антикорупционна инициатива - международна междуправителствена мрежа със седалище в Босна и Херцеговина, обединяваща 9 държави от Югоизточна Европа (2018-2019); като консултант към Службата на ООН по наркотици и престъпност и за Европейската комисия (ЕК). Той е лектор в редица международни форуми, организирани от Службата на ООН по наркотици и престъпност; работи в централата на Световната банка във Вашингтон (2001-2003 г.) и Департамента на правосъдие на САЩ в София (2004-2011 г.). Има изключително богат международен опит в антитръстовата група на „Уайт енди Кейс“ във Вашингтон (2001 г.), в Световната търговска организация (СТО) в Женева (2002 г.), в Европейската комисия в Брюксел (2003 г.). Учен и специалист с безупречна репутация, през периода 2011-2012 г. доц. Коларов е председател на националната Комисия за установяване на имущество, придобито от престъпна дейност.

II. Изследователска (творческа) дейност и резултати:

За участие в конкурса, с молба да бъдат рецензирани, доц. Коларов е избрал да представи монографичен труд и три публикации в списания, индексирани в Scopus, втори квартал, в направление „Право“.

1. Оценка на научните и научно-приложните приноси на автора в монографичния му труд:

Представеният от доц. Коларов монографичен труд на тема: „**Процесуалната субституция в гражданския процес. София: Сиела (2023), ISBN 978-954-28-4420-4**, съдържа 246 страници и не повтаря трудовете, представени от кандидата за придобиване на образователната и научна степен "доктор", на научната степен "доктор на науките", нито тези за заемане на академичната длъжност "доцент". Темата определено представлява

научна новост, а в нейното задълбочено разработване авторът определено е достигнал до множество значими научни приноси. Като първа в българската доктрина теоретична разработка, посветена на процесуалната субституция като нетипична процесуална легитимация в съдебния исков процес, трудът безспорно може да се определи като цялостно и задълбочено цялостно и систематично теоретично изследване на този институт, при който правото на иск, единствено в предвидените в закона хипотези принадлежи лице, различно от титуляря на спорното материално право.

Използваните общи и специални методи на научно изследване са допринесли за задълбоченост на поднесеното научно съдържание. Полемиката с чужди тези (там където е водена), както и с определени положения на задължителната съдебна практика е водена с уважение към различните от поддържаните в труда тези. Монографията е изградена върху използването на **сериозно количество съдебна практика, която е задълбочено коментирана.** **Научният език** е професионално използван, изложението е ясно, авторските тези са лаконично и разбираемо поднесени. Трудът и като език и като съдържание на поддържаните тези като цяло издава почеркът на опитния автор.

Монографията е **структурирана в пет глави:** I. Обща характеристика на процесуалната субституция; II. Разграничаване на процесуалната субституция от други правни институти. Дискусионни хипотези; III. Видове процесуална субституция; IV. Условия за допустимост на процесуалната субституция. Реализиране на защитата при процесуална субституция; V. Правни последици от процесуалната субституция, както и заключение и библиографска справка, съдържаща 66 заглавия на български език и 27 на чужди езици.

Удачно избраната структура на труда позволява да се разгънат и представят по достъпен за читателя начин идеите на автора, да се постигнат набеязаните от него научни цели и задачи, като формулировките на всяка една от главите и тяхното съдържание допринася за изчерпателното представяне на отделните характеристики на института.

В първата глава от монографията, озаглавена „Обща характеристика на процесуалната субституция“ авторът представя кратък исторически и сравнително-правен анализ преглед на произхода и процеса на въвеждане на процесуалната субституция в доктрината в Германия и в Испания, а оттам – и в националните им законодателства. Главата завършва с даването на обстойна характеристика на процесуалната субституция, като принос може да се види и в самия систематичен начин, по който основните ѝ правни белези са представени.

Глава втора на изложението е посветена на разграниченията на процесуалната субституция от сходни правни институти. След разглеждането на няколко нееднозначно квалифицирани в практиката хипотези, авторът излага детайлно и систематично разликите между процесуална субституция и процесуалното представителство като правни институти, което е приносен момент в българската правна доктрина и допринася в значителна степен за изясняване на правната им същност. Сам по себе си оригиналният и систематичен начин

на поднасяне на разграниченията на процесуалната субституция с други правни институти вече представлява принос за българската процесуалноправна доктрина.

По-конкретно в тази глава последователно се излагат в сравнителноправен план основните пунктове от характеристиката на процесуалната субституция и на приемството в процеса (**т. втора**); разглеждат се детайлно и поотделно встъпването на подпомагаща страна (**т. трета**) и другарството (**т. четвърта**), извеждат се напред общите белези на процесуалната субституция с разглежданите правни фигури.

Със съществен принос в тази глава се откроява характеристиката на действията на прокурора като страна в гражданския процес. Авторът удачно оспорва преобладаващата в нашата доктрина теза, че прокурорът действа като въобще като процесуален субституент в процеса за защита на права на други правни субекти – физически или юридически лица (**т. пета**). **С приносен характер** е научното обосноваване на авторовото разбиране, че КПКОНПИ няма качеството на процесуален субституент в производството по отнемане на незаконно придобито имущество (**т. шеста**). Следва да бъде подчертано **умелото водене на научна полемика с разрешенията, приети в ТР** на ОСГК на ВКС по тълк. д. № 4/2016 г. И тяхната мотивация. В доказателство за своята позиция авторът взема отношение по спора доколко синдикът може да се разглежда като процесуален субституент (**т. седма на глава втора**). Като водеща нишка не само в тази глава, но и проведена последователно в цялото съдържание на монографията, съответно придаващ му приносен характер, следва да се оцени новаторският подход на автора върху дефинирането и извеждането на значението на правния интерес при процесуалната субституция.

В **глава трета** авторът въвежда четири критерия за определяне на видовете процесуална субституция, на всеки един от които посвещава отделна точка. Това са критерият дали като главна страна в процеса участва и страната по материалното правоотношение (**т. първа**), според който той дефинира процесуалното застъпничество и процесуалната суброгация; според това, в кой вид съдебно производство се проявява процесуалната субституция – дали тя се наблюдава в исковия, в обезпечителния, в изпълнителния процес или при някои неискови съдебни производства (**т. втора**). **Точка трета** на тази глава е посветена на другия класификационен критерий за определяне на вида на процесуалната субституция: дали процесуалният субституент защитава индивидуален или колективен интерес, а **точка четвърта** – на това дали той действа на активната или на пасивната страна в процеса. Въвеждането на тези разграничителни критерии за определяне на предложените видове процесуална субституция, само по себе си също следва да се оцени като **принос в научната ни литература**.

Същината на субституцията като правен институт се разгръща най-последователно в **глава четвърта**, където авторът извежда спецификите при осъществяване на защитата чрез процесуална субституция в исковия процес и в изпълнителното производство. Този поглед върху института определено е **нов и неприлаган досега** в процесуалноправната ни доктрина. Приносни моменти се откриват както при разглеждане на предпоставките за

допустимост (т. първа), така и при разглеждане на въпроса за основателността на иска (т. втора).

Последната **пета глава** е посветена на правните последици при упражняване на права при условията на процесуална субституция. Подробно са проследени влиянието на този институт най-вече върху субективните и върху обективните предели на силата на присъдено нещо. С приносен характер е изясняването на въпроса за отговорността на процесуалния субституент пред субституирания и пред трети лица, спецификите на разпределението на отговорността за разноси и други.

2. Оценка на приносите в останалите приложени публикации, включително преценка на изискването за рецензираност на изданията.

В настоящия конкурс доц. Коларов е избрал да представи четири публикации публикувани в авторитетни чуждестранни списания, индексирани в Scopus, втори квартил в направление „Право“ и в Web of Science.:

(a) „*Historic analogs of civil confiscation of unexplained wealth – the case of Bulgaria*“, публ. в Journal of Financial Crime. Vol. 27 No. 2, 2020. pp. 561-571. ISSN 1359-0790 Списанието е индексирани в Scopus, втори квартил в направление „Право“;

(b) „*Challenges in settling non-conviction based civil confiscation of unexplained wealth*“, публ. в Journal of Money Laundering Control. Vol. 24 No. 3. 2021. pp. 483-490. ISSN 1368-5201. Списанието е индексирани в Scopus, втори квартил в направление „Право“ и в Web of Science;

(c) „*International commercial arbitrator addressing money laundering sua sponte*“, публ. отново в индексирани в Scopus, втори квартил в направление „Право“ и в Web of Science научно списание Journal of Money Laundering Control. Vol. 25 No. 3. 2022. pp. 637-644. ISSN 1368-5201.

(d) Доц. Коларов участва в конкурса с още една статия, „*Legal professionals’ effectiveness as anti-money laundering “gatekeepers”*“, публикувана в редактиран колективен том - PERACEK, Tomas. & MOREIRA, Fátima Castro (Eds.) *Doctrina et Usu in Business Law*. pp.163-174. 2023. ISBN 9786069535165 (E-Book).

И четирите са посветени на предизвикващи жив научен и обществен интерес въпроси за борбата с корупцията и отнемането на незаконно придобитото имущество, с приложимостта на правните последици от мерките против изпиране на пари в международния търговски арбитраж. Темите са такива, по които авторът е широко признат капацитет със задълбочени познания и практически опит – теоретичен и практически. Освен задълбоченото познаване на материята, което авторът демонстрира в тях, изключително ценни са неговите предложения de lege ferenda. Всички представени за рецензиране съчинения са публикувани след придобиването на научни степени („доктор“ и „доктор на науките“ излезли от печат след заемане на академичните длъжности „гл. асистент“ и „доцент“) и заемането на академични длъжности по ЗРАСРБ – „главен асистент“ и „доцент“ и не преповтарят такива, които са рецензирани за нуждите на предшестващите конкурси.

3. Цитиране на трудове на кандидата от други автори. Представеният от кандидата списък на цитирания в научни издания, индексирани и реферирани в световноизвестни бази данни с научна информация, монографии и колективни томове показва **2** негови статии, цитирани в публикации на чужди автори, излезли от печат **в чуждестранни научни издания**; **1** статия е цитирана в две различни монографии от различни чужди автори в чуждестранни издания **с научно рецензиране**; **9** негови съчинения са цитирани (вкл. повече от веднъж) в монографии и колективни томове **с научно рецензиране, издадени у нас**; **6** научни публикации на кандидата са цитирани в **нереферирани научни списания с научно рецензиране, издадени у нас и в чужбина**.

4. Оценка на резултати от участие в изследователски и творчески проекти и приложение на получените резултати в практиката. Кандидатът в конкурса е взел участие като консултант в изследователски и творчески проекти с международно участие по въпроси с висока степен на обществена значимост като миграция, сигурност, гражданска конфискация, взаимно признаване от отделните държави на съдебни актове, борба срещу изпиране на пари, различни форми на икономически престъпления и др. Резултатите от тези проекти са предназначени за усъвършенстване на законодателството и практиката по прилагането в посочените области, видно от доклада-самооценка, приложен към материалите по настоящия конкурс.

III. Учебна и преподавателска дейност

1. Аудиторна и извънаудиторна заетост, работа в електронния обучителен модул "MOODLE – НБУ", осигуряване на студентски практики и стажове, работа със студенти и докторанти.

Кандидатът притежава солиден и неоспорим опит в академичното преподаване по правни дисциплини, заемайки последователно посочените по-горе (в биографичната част на настоящата рецензия) академични длъжности във висши училища като: главен асистент по дисциплината „Право на ЕС“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ (2012-2017 г.) гост-преподавател, а след това и доцент по Гражданско процесуално право във ВСУ „Черноризец Храбър“ (2011-2014 г.); доцент по Гражданско процесуално право в НБУ и хоноруван доцент по Международно публично право и Противодействие на организираната престъпност и корупцията в Американския университет в България.

Участвал е и в усъвършенстването на магистърските програми в ДНМС, с отразените промени в каталога за 2023/2024 г. Инициатор и организатор е и на международната научна конференция „Права и сигурност“ (27 - 28.04.2023 г.)

Кандидатът е издал (в съавторство с докторантите Цв. Лекова и И. Дахлянова), „Наръчник по гражданско процесуално право“, С.: Сиела. 2022 г. в обем от 366 страници с богата библиография и обилна съдебна практика – особено ценно помагало, предназначено за подготовка на студентите от специалност „Право“ не само от НБУ, по задължителната дисциплина Гражданско процесуално право. Трудът масово се използва и като удобен източник за бързи справки от практикуващи юристи.

Доц. Коларов е активен участник и в разработването на успешно стартирала нова учебна програма Политически науки (на английски), с предложени два курса POLS317 EU Development Policies и POLS436 Security in Europe: Dangers, Risks, Countermeasures.

2. Работа с Еразъм - студенти.

Доц. Коларов е изнесъл на английски он-лайн лекция на тема „Техники за пране на пари (14.05.2022 г.), а през периода 8.05-12.05.2023 г. и изнесъл цикъл лекции (също на английски език) на тема „Техники за пране на пари и юристите“, съставляващи преподаване в контекста на мобилност на студенти по Erasmus+, за които е бил определен от домакинстващата институция Neapolis University Pafos, Кипър.

3. Оценка на преподаването в студентските анкети.

Много висока е оценката на преподаването, осъществявано от доц. Коларов според анкетите, проведени сред студентите от НБУ. Средната оценка от студентските анкети за последните десет семестъра - 4.53/5.00 доказва по безспорен начин задоволството на студентите му от предоставените им от кандидата знания и преподавателски умения

IV. Административна и обществена дейност

1. Участие в колективни органи на управление на НБУ. Доц. Коларов има натрупан значителен опит в администрирането на учебния процес като ръководител на Департамент „Национална и международна сигурност“ (ДНМС) в НБУ и като член е на Академичния съвет на Университета.

2. Обществена активност.

Посочена бе по-горе впечатляващата консултантска дейност на доц. Коларов към Съвета на Европа, Агенцията на ЕС за обучение в областта на правоприлагането като експерт в тематичните категории висше образование и изследвания; антикорупция и противодействие на пране на пари, към Службата на ООН по наркотици и престъпност, към централата на Световната банка във Вашингтон и Департамента на правосъдие на САЩ в София и много други. Следва да бъде подчертано участието в управителните органи на престижни международни организации, и по-специално – изборът му за председател на Regional Anti-Corruption Initiative (2018 – 2019 г.), номинацията му за „Юрист на годината“ (2022 г.) в категория „Правосъдие зад граница“, дългогодишното му членство в Българската асоциация по международно право, богатият му практически опит като действащ адвокат, юридически съветник и консултант към множество международни организации и проекти, администрирани от тях.

3. Привличане на студенти в програмата. С положените значителни усилия в преподаването на задължителните дисциплини и популяризирането на нови, динамично развиващи се клонове на практически ориентираното знание, доц. Коларов, като канен от различни висши училища и престижни национални и международни организации, е допринесъл в значителна степен за успеха на програмите на НБУ и привличането на студенти в тях.

V. Лични впечатления от кандидата.

Имам честта да познавам доц. Коларов от преподавателските му години във ВСУ „Черноризец Храбър“, където той се хабилитира като преподавател по гражданско процесуално право, голяма част от трудовете, с които участва в настоящия конкурс са ми познати отпреди това, а личните ми впечатления от кандидата са отлични. Доц. Коларов е много високо ценен сред колегиалната юридическа общност, уважаван от студентите си преподавател и специалист в своята област, отдаден на науката и преподаването. Обладва в най-висока степен така редките днес качества колегиалност, етичност. Не един и двама от колегите са посягали към неговите знания за консултация и съдействие и той винаги незабавно с готовност професионално се е отзовавал.

VI. Мнения, препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата

Теоретичната и практическа полезност на изследването би се повишила, ако при последващи издания на монографията – хабилитиционен труд, извън безспорно приносното очертаване на основните белези на процесуалната субституция, бъдат изведени по-отчетливо основните му правни изводи и допълнени някои от разгледаните практически хипотези. Добре би било да се доразвие по-подробно аргументацията относно легитимацията на процесуалния субституент. Препоръчително е в заключението по-систематично да се изведат по-важните предложения *de lege ferenda*.

Посочените критични бележки (по-скоро пожелания за усъвършенстване) не намаляват по никакъв начин значението на този безспорно успешен монографичен труд и не са в състояние да разколебаят убеждението ми, че с него кандидатът доц. д-р Коларов показва, че е достоен да заеме на академичната длъжност професор в професионално направление 3.6. Право (Гражданско-процесуално право), Магистърски факултет, Департамент „Право“.

Заключение

Документите и материалите, представени от доц. д-р Тодор Панайотов Коларов покриват напълно всички изисквания на ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му и на Наредбата за развитието на академичния състав на НБУ.

Кандидатът в конкурса е представил значителен брой научни трудове, публикувани след тези, използвани при заемането на научната длъжност „доцент“. В тях има оригинални теоретични и приложни приноси, които са получили авторитетно признание. Съществена част от тях са публикувани в научни списания, реферирани и индексирани в международни бази данни с научна информация. Обобщението от представената научна продукция на доц. д-р Тодор Коларов показва сериозност, аналитичност, систематичност и задълбоченост на изследванията му. Кандидатът в конкурса доказва способността си да избира за разработване значими и актуални проблеми с голямо теоретично и практическо значение. Важна характеристика на рецензираните научни трудове представлява тяхната теоретична задълбоченост, логическа взаимосвързка и практическа насоченост.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащите се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, **убедено давам своята положителна оценка и препоръчвам на научното жури да предложи на Академичния съвет да назначи доцент д-р Тодор Коларов академичната длъжност „професор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право (Гражданско-процесуално право) в Магистърски факултет, Департамент „Право“.**

С уважение:

14.03.2024 г.

(проф. Иван РУСЧЕВ, д. н.
член-кореспондент на БАН)